

Банк қызметтері әртүрлі және банктік операциялар кезінде жүзеге асырылады. «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі» туралы Қазақстан Республикасының заңында екінші деңгейдегі банктер орындайтын банк операцияларының тізбесі айқындалған.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 31 тамыздағы N 2444 Заңы.
2. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы // Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 наурыздағы N 2155 Заңы.
3. Сейтқасымов Ғ.С. Ақша, кредит, банктер. Оқулық – Алматы: экономика, 2006. – 480 бет.
4. Банки и банковские операции : учебник и практикум для вузов / В. В. Иванов [и др.] ; под редакцией Б. И. Соколова. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.
5. Банковское дело в 2 ч. Часть 1: учебник и практикум для среднего профессионального образования / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – 422 с.
6. Банки и банковское дело в 2 ч. Часть 2: учебник и практикум для вузов / В. А. Боровкова [и др.] ; под редакцией В.А. Боровковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва : Издательство Юрайт, 2021. – 189 с.

Аксеркина Г.Ж., 3 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші - э.ғ.м., аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІН ДАМУДАҒЫ БАНКТЕРДІҢ РӨЛІ

Банк жүйесі кез келген елдің экономикалық дамуының негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Қазақстанда банктер түрлі секторлар мен кәсіпорындарға қаржылық қолдау көрсете отырып, экономиканың стратегиялық дамуында маңызды рөл атқарады.

Бастапқыда Қазақстандағы банктер негізгі функцияны - депозиттер тарту және кредиттер беру қызметін атқарды. Алайда, уақыт өте келе олардың рөлі кеңейіп, олар ел экономикасын дамытуға бағытталған стратегиялық жобалар мен бағдарламаларды қаржыландыруға белсенді қатыса бастады[1].

Банктер жолдар, көпірлер, әуежайлар мен теміржолдар салу сияқты инфрақұрылымдық жобаларды белсенді қолдайды. Олар өндірістік кәсіпорындарды, әсіресе мұнай-газ, металлургия және химия өнеркәсібі секторларын жаңғырту және дамыту үшін қаржыландыруды қамтамасыз етеді. Банктер сонымен қатар инновациялық жобалар мен стартаптарды қаржыландыруға белсенді қатысады. Олар жаңа технологияларды дамыту, ғылыми зерттеулер жүргізу және экономиканың жоғары технологиялық салаларын дамыту үшін несиелер мен инвестицияларды ұсынады. Бұл елдің инновациялық әлеуетін дамытуға және оның әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді.

Шағын және орта бизнесті дамытуға банктер белсенді қатысады. Олар кәсіпкерлерге бизнестерін кеңейтуге және жаңа жұмыс орындарын құруға көмектесу арқылы несиелер мен қаржылық қолдау көрсетеді. Бұл кәсіпкерлік сектордың дамуына және елдегі жұмыспен қамту деңгейінің артуына ықпал етеді. Сонымен қатар, банктер әлеуметтік жобалар мен әлеуметтік қорғау бағдарламасына белсенді қатысады. Олар тұрғын үй құрылысы, білім беру, денсаулық сақтау және халықты әлеуметтік қорғау бағдарламаларын жүзеге асыру үшін қаржылық қолдау көрсетеді. Бұл азаматтардың өмір сүру сапасын және елдегі әлеуметтік тұрақтылықты жақсартуға ықпал етеді[3].

Қазақстан банктері экономиканың түрлі салаларына ұзақ мерзімді инвестицияларды қамтамасыз ете отырып, зейнетақы қорларын қалыптастыруға қатысады және оларды

басқарады. Бұл зейнетақы жинақтарын жинақтауға және халықты зейнетақымен қамсыздандыруды жақсартуға ықпал етеді.

Қазақстанның банк секторы соңғы жылдары айтарлықтай жетістіктерге жетті. Олардың кейбіреулері мыналарды қамтиды[2]:

1. Инфрақұрылымды дамыту: Қазақстанның банк секторы электрондық төлем жүйелерін құруды және интернет-банкингті дамытуды қоса алғанда, банк инфрақұрылымын дамыту бойынша елеулі күш-жігер жұмсады. Бұл клиенттерге операцияларды ыңғайлы және тиімді жүргізуге мүмкіндік береді.

2. Банк жүйесінің өсуі: қазақстандық банктер өз қызметін белсенді түрде кеңейтіп, еліміздің түрлі өңірлерінде жаңа филиалдар мен бөлімшелер ашуда. Бұл халық пен кәсіпкерлер үшін банктік қызметтердің қолжетімділігін арттыруға ықпал етеді.

3. Қаржылық тұрақтылықты нығайту: Қазақстанның банк секторы өзінің қаржылық тұрақтылығын күшейтті және төлемдер мен проблемалық кредиттердің деңгейін төмендетті. Банктер халықаралық стандарттар мен реттеушілердің талаптарын сақтауға тырысады, бұл банк жүйесінің тұрақтылығы мен сенімділігіне ықпал етеді.

Жалпы Қазақстанның ЕДБ көрсеткіштерінің серпіні төмендегі кестеде келтірілген.

Кесте 1

Қазақстанның ЕДБ көрсеткіштерінің серпіні, млрд.теңге

Қаржылық көрсеткіштер	01.01.2020ж.	01.01.2021ж.	01.01.2022ж.
Активтер	26810	31172	37622
Міндеттемелер	23162	27217	33087
Несиелер	14742	15792	20200
Салымдар	17977	21559	26015

* автормен жасалған [5]

1 - кестенің деректері бойынша банктердің 2021 жылдың қорытындысы бойынша банктердің экономиканы несиелеу көлемі 27,9%-ға ұлғайып 20,2 трлн. теңгені құрады. Банк секторы активтерінің ЖІӨ-дегі үлесі - 44,8%; Несие портфелінің ЖІӨ-дегі үлесі – 24,1%. Банк секторының шоғырлануына келсек 5 ірі банктің ЕБД активтеріндегі үлесі – 66,1%; 5 ірі банктің жиынтық несие қоржынындағы үлесі – 73,1%.

Алайда, осы жетістіктерге қарамастан, Қазақстанның банк секторы да кейбір проблемаларға тап болады:

1. Төмен қаржылық сауаттылық: Қазақстанда халық арасында қаржылық сауаттылық деңгейі әлі де төмен. Бұл банктік қызметтерді түсінуді және пайдалануды шектейді, бұл сектордың дамуын қиындатады.

2. Жоғары пайыздық мөлшерлемелер: Қазақстанда кредиттер бойынша пайыздық мөлшерлемелер жоғары болып қалады, бұл шағын және орта бизнес үшін қаржыландыруға қол жеткізуді қиындатады. Бұл экономикалық өсу мен инвестицияларды шектеуі мүмкін.

3. Макроэкономикалық тұрақсыздық тәуекелдері: қазақстандық банк секторы макроэкономикалық тұрақсыздыққа байланысты тәуекелдерге ұшырайды. Мұнай және басқа да тауарлар бағасының құбылмалылығы, сондай-ақ әлемдік экономикадағы өзгерістер банк жүйесіне теріс әсер етуі мүмкін.

4. Шағын және орта бизнесті қаржыландырудың жеткіліксіз дамуы: Қазақстандағы банктер шағын және орта бизнесті қаржыландыруды ұсынуға әлі де қиындықтарға тап болуда. Бұл экономиканың осы секторының өсуі мен дамуын шектеуі мүмкін.

Осы қиындықтарды жеңу үшін қаржылық сауаттылықты дамытуды, пайыздық мөлшерлемелерді төмендетуді, макроэкономикалық тұрақтылықты нығайтуды және шағын және орта бизнесті қаржыландыруға қолжетімділікті жақсартуды жалғастыру қажет. Бұл Қазақстанның банк секторына өз дамуын жалғастыруға және елдің экономикалық өсуіне ықпал етеді.

Банктердің Қазақстан экономикасының стратегиялық дамуына қосқан үлесі елеулі болып табылады. Олар инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыруда, инновацияларды дамытуда, шағын және орта бизнесті қолдауда және халықты әлеуметтік қорғауда маңызды рөл атқарады. Банктер елдің экономикалық жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады және олардың қызметі Қазақстанның тұрақты экономикалық өсуі мен дамуына ықпал етеді [4].

Қазақстанның банк жүйесі экономиканың түрлі салаларын қаржыландыруға белсенді қатысады, кредиттер мен инвестициялар береді, бағалы қағаздармен және басқа да қаржы құралдарымен операцияларды жүзеге асырады.

Осылайша, банктердің Қазақстан экономикасын дамытуға қосқан үлесі кәсіпорындарды, инновацияларды, шағын және орта бизнесті қаржыландыру, ғылыми зерттеулерді қолдау, қаржы жүйесін нығайту және зейнетақы қорларын қалыптастыру арқылы көрінеді. Осы шаралардың барлығы экономиканың өсуіне, халықтың өмірін жақсартуға және елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. ҚР-ғы банктер және банктік қызмет туралы заң. – Алматы: Дәнекер, 2022-72 б
2. Дорофеева А.Н. Пути развития банковской системы Казахстана // Банки Казахстана. Н Алматы. — №10.-2021.-С.2-6
3. Экономикадағы банктердің мәні мен рөлі. Ресми ресурс <https://7kun.kz/ekonomikada-y-bankterdi-m-ni-men-r-li/>
4. Коммерциялық банктердің экономикадағы рөлі. Ресми ресурс <https://7kun.kz/kommertsyaly-bankterdi-ekonomikada-y-r-li/>
5. ҚР Ұлттық Банкінің 2019,2020,2021 жылғы жылдық есебі

Жарылғапова Ж.Ж., 3 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Артакшинова В.С.

СЫРТҚЫ САУДАНЫ НЕСИЕЛЕУДЕГІ ФОРФЕЙТИНГ

Халықаралық сауданы қаржыландырудың баламалы тәсілдерінің бірі форфейтинг болып табылады, ол экспорттаушы (форфейтист) төлем жасамаған жағдайда оған регресс құқығын қоспай, форфейтердің (коммерциялық банк немесе мамандандырылған қаржыландыру компаниясы) экспорттық талаптарды сатып алуы болып табылады [1].

Қаржылық-банктік құрылымдар сыртқы ортаның өзгерістеріне өте сезімтал, сондықтан банктер бейімделудің жоғары дәрежесіне ие болуы керек және сыртқы ортаның барлық өзгерістерін микро және макродеңгейде бақылап отыруы қажет. Олай болса, үлкен әлеуетке ие және дағдарыс кезеңдерінде экономиканың әртүрлі салаларына оң әсер ететін, бірақ Қазақстан нарығының қатысушылары аз пайдаланатын форфейтинг сияқты банктік қызметті қарастырайық. Форфейтинг нарығын дамытудың ең маңызды алғышарттары халықаралық интеграцияны нығайту, банктердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, экспорттық саудаға мемлекеттік шектеулерді жою, сондай-ақ экспорттаушылар ұшырайтын тәуекелдерді арттыру болып табылады.

Көптеген елдердің тәжірибесі көрсеткендей, экспортқа тауар өндірушілерді несиелеу мәселесі форфейтингтің көмегімен сәтті шешіледі. Форфейтингтік операциялар нарығы экспорттаушылар көтеретін тәуекелдердің артуына және тиісті қаржыландыру көздерінің жетіспеушілігіне байланысты дамып келеді.

Форфейтинг өнім үшін бөліп төлеу қажет болғанда тиімді болып табылады, осылайша ол шетелдік өнімнің аналогынан артықшылық алады. Сатушы өз тауарын сату көлемін ұлғайтып, кіріс алуға мүдделі болса, сатып алушыны бөліп төлеу мүмкіндігі қызықтырады. Форфейтинг – кез келген бұрынғы міндеттеме иесіне регрессия құқығынсыз борыштық құжаттарды сатып алу. Қаржыландыру құнын есептеу кезінде мемлекеттік тәуекелдер, сондай-ақ әрбір